

ARİSTOTELES VE HEGEL
DİYALEKTİK, MANTIK, ONTOLOJİ

FOL 90

© MAK GRUP MEDYA PRO. REK. YAY. A.Ş.
SERTİFİKA NO: 44396

FELSEFE 87
HEGEL DİZİSİ 02

ARİSTOTELES VE HEGEL –DİYALEKTİK, MANTIK, ONTOLOJİ–
NICOLAI HARTMANN

ÇEVİREN: SAYGIN GÜNEÇ

ÖZGÜN ADI: KLEINERE SCHRIFTEN II
EDİSYON: BERLİN 1957

YAYINA HAZIRLAYAN: EBUBEKİR DEMİR
REDAKSİYON: MAK GRUP REDAKSİYON EKİBİ
GÖRSEL YÖNETMEN: NURULLAH ÖZBAY
GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA: TAVOOS

ISBN 978-625-7307-06-2

BASKI: AYRINTI BASIM YAY. VE MAT. HİZ. SAN. TİC. A.Ş.
MATBAA SERTİFİKA NO: 49599

I. BASKI: ŞUBAT 2021

İLETİŞİM ADRESLERİ
CINNAH CD. KIRKPINAR SK. 5/4
06420 ÇANKAYA ANKARA
TEL.: 0312. 439 01 69
www.folkitap.com
bilgi@folkitap.com
siparis@folkitap.com
www.twitter.com/folkitap

ARİSTOTELES VE HEGEL
DİYALEKTİK, MANTIK, ONTOLOJİ

NICOLAI HARTMANN

ÇEVİREN
ŞAYGIN GÜNENÇ

NICOLAI HARTMANN

1882 Riga doğumlu. University of Yuryev’de tıp (1902-1903) ve Saint Petersburg Imperial University’de klasik filoloji ve felsefe öğrenimi gördü (1903-1905). Ardından Yeni Kantçı filozoflar Hermann Cohen ve Paul Natorp’la çalışacağı Marburg Üniversitesine gitti (1905). Bu aynı zamanda Heinz Heimsoeth ile hayat boyu sürececek dostluğunun başlangıcı oldu. *Das Seinsproblem in der griechischen Philosophie vor Plato* (Platon Öncesi Yunan Felsefesinde Varlık Problemi) teziyle doktorasını aldı (1907). Alice Stepanitz ile evlendi (1911). Savaş sırasında bir süre orduda istihbarat subayı ve çevirmen olarak görev yaptı (1914-1918). Savaş sonrası Marburg’ta özel öğretim görevlisi, doçent ve profesörlük yaptı; yine bu sıralarda Martin Heidegger ile tanıştı (1919). Birkaç yıl sonra Max Scheler’in bulunduğu Köln’e taşındı (1925). Frida Rosenfeld ile ikinci evliliğini yaptı (1929). Berlin’de Teorik Felsefe kürsüsüne profesör olarak atandı ve 1945’e kadar bu kürsüde kaldı. Ardından Göttingen’de dersler verdi (1945-50) ve burada öldü (1950). Öğrencileri arasında Takiyettin Mengüşoğlu, Hermann Wein Hans-Georg Gadamer, Emil Cioran, Jakob Klein sayılabilir.

Başlıca eserleri: *Platos Logik des Seins* (1909), *Philosophische Grundfragen der Biologie* (1912), *Grundzüge einer Metaphysik der Erkenntnis* (1921), *Alman İdealizmi: Fichte, Schelling, Romantikler* (1923), *Ethik* (1926), *Alman İdealizmi: Hegel* (1929), *Ontologie* (4 Cilt, 1935-1950), *Ontolojide Yeni Yollar* (1943), *Asthetik* (1953), *Philosophische Gespräche* (1954), *Kleinere Schriften* (3 Cilt, 1955-58).

SAYGIN GÜNENÇ

İzmir’de doğdu (1981). Ege Üniversitesi Felsefe Bölümü’nden mezun oldu (2006). Uludağ Üniversitesi Felsefe Bölümü’nde Aristoteles’in modalite teorisi üzerine yüksek lisansını tamamladı (2018). Aynı bölümde Nicolai Hartmann’ın doğa felsefesi üzerine doktora çalışmalarına başladı (2018). Hâlen Uludağ Üniversitesi Felsefe Bölümü Felsefe Tarihi Anabilim Dalında araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

Başlıca eserleri: Nicolai Hartmann, *Fichte* (2021); Nicolai Hartmann, *Schelling* (2021); Nicolai Hartmann, *Romantikler* (2021).

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM	11
HEGEL VE REEL-DİYALEKTİK PROBLEMİ	
1. <i>Tin ve Diyalektik</i>	11
2. <i>Diyalektik Yöntem</i>	15
3. <i>Diyalektik ve Deneyim</i>	20
4. <i>Diyalektiğin Gerçeklik Değeri</i>	25
5. <i>Varlık Diyalektiği</i>	30
6. <i>Efendi-Köle Diyalektiği</i>	35
7. <i>Varlık ve Hiçlik</i>	41
İKİNCİ BÖLÜM	47
ARİSTOTELES VE HEGEL	
1. <i>Yöntemin Belirli Temel Öğeleri</i>	51
2. <i>Mantık-Ontoloji İlişkisi</i>	68
3. <i>Teleolojik Metafizik</i>	89

BİRİNCİ BÖLÜM HEGEL VE REEL-DİYALEKTİK PROBLEMİ

1. *Tin ve Diyalektik*¹

Hegel'in felsefesinin üstünden yüzyıl geçti. O çoktan tarihin bir parçası durumuna geldi ve bu bakımdan geri getirilemez şekilde geçmişin sularına gömüldü. Egemen oldu, yıkıldı, yeni metafizik tarafından gölgelendi; unutuldu ve öldüğü söylendi, ancak son on yıldaki olumsuz beklentilere rağmen yeni bir yaşama gözlerini açtı ve bugün, metafizik düşüncenin tanıklarını bizlerin oluşturduğu evrensel yenilenişi içinde oldukça önemli bir rol oynayabilir. Bugün bizler salt tarihsel nedenlerden öteye geçerek, bu felsefenin çekirdeğinde tam olarak ne olduğunu; onda neyin yok olduğunu, neyin diri kaldığını araştırmak zorundayız. Bu, zamanımızın en iyi kafalarının pek çoğunu ilgilendiren bir tür hesaplaşmadır. Tartışmanın iç zorunluluğu bunu gerektirmektedir. Görkemli olan; durmadan kendisine doğru görkemli olanı çekmesiyle ayırt edilir.

Tüm kavrayışın başlangıcında Hegel'de diyalektik problemi yer almaktadır. Bunun salt bir anlatım biçimi mi olduğu, yoksa Hegel'in felsefesinin içeriğini mi ilgilendirdiği başka bir soru. En azından bu diyalektik probleminin üstesinden gelmeden ne bu felsefenin toprağına ayak basılabilir, ne de onun sınırları dışına çıkılabilir. Sorunu göz ardı eden kişiye Hegel'in düşünce evreni kapalı kalacaktır. Bu düşünce evrenini diyalektik olmayan kalıplara dökmeye çalışan

¹ Eserde yer alan tüm alt başlıklar Türkçe basım için eklenmiştir. (Yay. Haz.)

bütün önceki girişimler bu konuda aldatıcılıklarını yitirmiş hâldeler. Böyle bir şey onun yalnızca kötü bir kopyası olabilir. Bu, Hegel'den daha öteye götürmek şöyle dursun, Hegel'e bir giriş niteliğinde bile değildir; çünkü daha çok onun yanından geçip gider. Bugün Hegel'den tekrar öğrenmeyi başaranlar, onda çağımızı devindiren sorunları bulanlar durumu en azından böyle görmekteler.

Bu bakış açısının karşısında, 19. yüzyılda çok sevilmiş, diyalektiğin gerek düşüncelerle gerek kavramlarla oynanan bir oyun olduğu şeklindeki anlayış durmaktadır. Bu görüşe göre bilginin nesnelere, diyalektik düşünmede olduğu gibi bırakılır; düşünme onlara temas etmeden akıp gider; onlarla bağıni yitirir, onların yerine başkalarını geçirir ve bunlarda devinir; özgürce kurgulayarak, hiçbir dirençle karşılaşmadan. Hegel'e karşı gelişen büyük tepki sırasında onun felsefesiyle bağıni koparmış olan, onu aştığını ve sonunda arkasında bırakmış olduğunu düşünen de işte bu fikir tarzıydı. Söz konusu görüş bugün de pek çok kişinin; konunun uzmanı ya da değil fark etmeden büyük bir kesimin görüşüdür. Hegel'in felsefesinin özel bir inceleme konusu olmadığı durumda ve onun eski büyüklüğüyle daha sonraki yıkılışından yalnızca tarihsel bir bilincin kaldığı her yerde aynı tabloyla karşılaşılır.

Bu bakış açısı içeride de yeterince yakınıımızdadır. Spekülatif düşünmenin yüksekliği, sonuçların gözü pekliği bağlamında Hegel'in diyalektiğinin bir dengini göstermek kolay değildir. Bu tür bir diyalektik, düşünsel kurgulamayı öyle aşırı bir noktaya taşımıştır ki, bunun sonucunda bir bakıma uğradığı yıkımı hak etmiştir. Kendini bilimsel anlamda konumlamış birinin doğa felsefesinde bugün Hegel'in yolunu izlemesi kolay olmayacaktır. Bu alanda zamanında Hegel'den doğan ayartıcılığın en sıkı biçimde onun diyalektik şemasının sınırsız kullanımıyla ilişkili olduğu yadsınmaz. En azından bu diyalektik anlayışı deneyimden kopuşa uygun ortamı hazırladı; kurguların iç yanılığ kaynaklarının üstünü örttü, böylece nesneyle, varolanla pek de ilişkisi olmayan bir aldatıcı kanıtlama gücü yarattı.

DİZİN

A

- ahlak 14
akıl: ~ idealizmi 13, 27, 67; ~ meta-
fiziği 78
akılsallık 97
akılsal olan 77
akışkanlık 62, 95
Alman İdealizmi 50
antinomi(ler) 56, 63, 79, 86, 87, 88;
çözülemeyen ~ 63
antitez 15, 62, 63
aporetik 55, 59, 63
aporetik irdelemelerin 55
apriorizm 73, 76
Aristoteles 3, 4, 5, 13, 29, 44, 47, 48,
49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57,
58, 59, 60, 63, 65, 66, 68, 69, 70,
72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80,
81, 82, 83, 84, 85, 86, 88, 89, 90,
91, 93, 94, 96, 97, 99

B

- Baader 13
Bacon 52
bağıntı 64
bilgi 22, 96; ~ ve hakikat değeri 29
bilim 56, 68, 91
bilinç 12, 13, 22, 23, 32, 36, 66, 96
bilme: ~ süreci 18, 51; bilmemekten
~ye geçiş 54
bireyleşme ilkesi (principium indivi-
duationis) 79
bireyselleşme 77
birlik 54
bütün 19, 21, 40, 50, 51, 55, 60, 61,
63, 64, 65, 75, 78, 84, 93, 95, 98

C

- ceza 38, 39; ~ diyalektiği 38

Ç

- çatışma 23, 36, 45, 46
çelişki 14, 19, 26, 33, 44, 45, 46, 58,
59, 61, 62, 71, 86, 87, 88, 89
çelişmezlik ilkesi 28, 61, 69, 84, 88
çıkarsama 20, 21

D

- deha 66
deneyim 20, 22, 24, 30, 33, 34, 36,
42, 45, 51
deneyimlenebilir olan 23, 38, 40, 42,
43
Descartes 72, 73
devlet 14, 77, 96
din 36, 96; ~ felsefesi 14
diyalektik 11, 13, 15, 16, 17, 19, 21,
22, 24, 25, 33, 40, 44, 46, 59, 61,
63, 65, 66, 86, 95; ~in döngüsel akı-
ışı 86; ~in gerçeklik/realite değeri 25;
~in sınırı 60; ~ düşünce 15; ~ ilişki
bağlamında şeylerin düzeninin tersi-
ne çevrilebileceği 21
doğa 35, 42; ~ bilimleri 12, 36, 91,
96; ~ felsefesi 35
dünya tını 77
düşünce nesnesi 24
düşünen ile düşünülen 59
düşünme 12, 13, 19, 23, 24, 26, 27,
29, 33, 34, 51, 58, 59, 70, 84, 88,
96; ~nin yasaları 70; ~ zinciri 33, 34
düşünülebilir olan 96
dynamis 54, 56, 58, 78

E

- ebedî devingenlik 58
edimsellik 50, 57, 58, 77, 78, 79, 82,
84, 90; edimsel olmayan ~ 57, 77
efendi 36, 37, 38, 40, 46; ~-köle di-

yalektiği 36
 egemen 37; ~ bir güce hizmet etmek 37
 eidos 54, 56, 58, 70, 73, 74, 75, 76, 80, 83, 84, 90, 91; ~ ile somutluk arasındaki ontolojik boşluk 76
 emek 37
 energieia 54, 56, 57, 58, 85
 ereksellik 89, 91
 essentia logica [mantıksal öz] 73
 estetik 31
 etik 54, 92
 evrenselcilik 74, 79
 evrensel hakikat ölçütü açmazı 32

F

felsefe 11, 19, 50, 53, 67, 68, 86, 94, 98; ~ tarihi 18
 felsefi: ~ bilme 18, 19; ~ düşünme 23; ~ temel sorunlar 56
 fenomenler 97
 fenomenoloji 15, 46, 54
 Fichte 20, 48, 93
 fiil hâlindeki tinsel varlık 23
 fizik 54
 form 82; ~ problemi 30
 forma substantialis [tözsel form] 73
 formel mantık 25, 30, 68
 formlar teleolojisi 93, 95, 96, 97, 98, 99

G

geçiş 42
 geleneksel mantık 25

H

hakikat 23, 28, 29, 30, 32, 33, 34, 65, 79, 97, 98
 hakiki sonsuzluk 43, 82
 hakkaniyet 38
 halk tini 77
 hareket 54, 56, 57; ~in diyalektiği 57
 Hegelciler 15, 27
 Hegel: ~'e dönüş 48; ~'in metafiziği 13; ~ karşıtları 27
 hiçlik 26, 41, 42
 hukuk 26, 31, 35, 36, 38, 39, 40, 46, 49, 77, 96; ~ düzeni 39

İ

idea 47, 50, 74, 77, 78, 79, 80, 82, 96
 idealar 25, 53, 80
 idealistler 62
 idealizm 13, 72, 81, 82
 ilk edimsellik 58, 84, 90

K

kâhinler 48
 kamu 77
 Kant 13, 20, 48, 69, 93
 kategori 64; ~lerin teleolojisi 94; ~ler sistemi 82
 katmanlar 43
 kavram 25, 26, 30, 32, 37, 42, 43, 44, 45, 46, 50, 62, 70, 71, 72, 80, 81, 96; ~ diyalektiği 37, 42, 43, 44, 45, 46
 kendi-için-varlık 96
 kendi-için-varolma 67, 68
 köle 36, 37, 38, 40, 46
 kötü sonsuzluk 43, 93

L

Leibniz 49, 72, 73, 79, 80, 93

M

madde 54, 56, 73, 74, 75, 76, 83, 86, 87, 88, 91, 93
 mantık 20, 25, 26, 31, 41, 45, 47, 49, 50, 51, 60, 68, 70, 72, 79, 86, 95, 96, 98; ~in ontolojik karakteri 72; ~ ile ontoloji arasındaki bağ 72; ~ ile ontoloji arasındaki ilişki 89
 mantıksal olan 61, 76, 79, 84; ~ düşünce yapısının realite değeri problemi 28; ~ sentez 72; ~ yapı 74
 Marx 40
 metafizik 11, 13, 25, 27, 29, 30, 31, 36, 41, 43, 49, 51, 55, 56, 58, 62, 68, 73, 74, 77, 79, 80, 82, 84, 86, 87, 88, 89, 93, 99; ~ dogmaları 73; ~ düşünce 11
 metodolojik refleksiyon 18
 metodolojizm 19
 misilleme 39
 momentler 23, 42, 76; ~in üretilmesi 23
 Mutlak 27, 76, 99

- N
nedensellik 94
nesnel tin 39
nominalizm 29
Novalis 13
- O
oluş 23, 26, 41, 43, 66, 78, 81, 90
ontolojik olan 76
ontoloji 68, 72, 80, 91; Ortaçağ ~ 29
orta terim 60, 69
- Ö
öncüller 34
öz 79, 80, 96
özbilinç 22, 93, 99
öz-deneyim 18
özdeşlik 64, 73, 81, 82, 83, 84, 85, 86
özgürlük 39
özne 82
- P
panlojist rasyonalizm 87
panlojizm 50, 72, 86
Parmenides 42, 82
Platon 49, 53, 54, 59, 63, 70, 74, 76, 80
Platonculuk 44, 63
Platonik İdea 50
Plotinos 76, 79, 80, 99
poetik 54
pozitivizm 49
primus motor [ilk hareket ettirici] 58
psikoloji 54
- R
ratio cognoscendi [bilme düzeni] ve ratio essendi [varlık düzeni] karşıtlığı 95
realite/gerçeklik değerinin ölçütü 32
realizm 72
reel 78; ~ diyalektik 26
refleksiyon 26, 53, 66, 67, 94
Reinhold 20
Romantikler 13
- S
sanat felsefesi 36
Schelling 13, 91
sentezler 14, 71, 88, 95; ~in teleolo-
- jisi 94
sınıf savaşı 40
sofistik safsatalar 44
sofizm 44
somut tinsel yaşam 14
sonlu 26, 43
sonluluk 26, 43
sonsuz 43, 54
sonsuzluk 26, 43, 54, 66, 82, 93
spekülatif düşünme 88
suç 22, 38, 39
süreç 23, 26, 81, 97; ~lerin teleolojisi 91
- Ş
şemalar 18
- T
Tanrı 92, 99
tarih 11, 14, 26, 31, 32, 35, 36, 46, 49, 50, 55, 67, 77, 94, 96, 98, 99; ~ felsefesi 31, 46; ~ yazımı 36
tasım 28, 30, 34, 60, 61, 69, 70, 71, 72; ~in iç doğruluğu 29
teleoloji 89, 94
temel kategoriler 94
tez 15
tin 13, 16, 22, 23, 31, 35, 39, 47, 59, 96, 98
tinsel etkinlik 17
tümevarım 16, 51, 52, 53
- V
varlık 23, 24, 26, 29, 32, 38, 41, 42, 43, 45, 50, 56, 57, 62, 66, 67, 68, 69, 70, 72, 73, 77, 79, 80, 81, 82, 84, 85, 88, 90, 95, 96, 99; ~in kendi içine yansımaları 80; ~ diyalektiği 32, 38, 62; ~ yasası 24, 69
varolma belirlenimi 75
- Y
yargı 44, 60, 61, 69, 71, 72, 73, 84
yasa koyma faaliyeti 40
yeniden öğrenme 22
yeni metafizik 11
yöntem 18, 53, 55, 63, 65, 66; ~ bilinci 19, 53, 66, 67, 68; ~ düşüncesi 53